

โครงการถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากเส้นใยกล้วย

สู่วิสาหกิจชุมชนจังหวัดจันทบุรี

The Technology Transfer Project for Developing Banana Fiber Handicraft to the Community
Business in Chanthaburi Province.

โดย

ชื่อนักวิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์พรพนนุช ชัยปิ่นชนะ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์เอนก ชิตเกษร
นางนงคราญ ไชยเมือง

แหล่งทุน : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ(วช)

สรุปผลโครงการวิจัย

โครงการถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากใยกล้วยสู่วิสาหกิจชุมชนจังหวัดจันทบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อถ่ายทอดกระบวนการในการผลิตผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากใยกล้วยย้อมสีธรรมชาติสู่วิสาหกิจชุมชนจังหวัดจันทบุรี และทำการศึกษารายรับของตลาดที่มีต่อผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากใยกล้วยย้อมสีธรรมชาติของวิสาหกิจชุมชนจังหวัดจันทบุรี

ผลของโครงการถ่ายทอดเทคโนโลยีการพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากใยกล้วยสู่วิสาหกิจชุมชนจังหวัดจันทบุรี พบว่า กลุ่มวิสาหกิจจังหวัดจันทบุรีมีความเข้าใจและสามารถดำเนินการตามกระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยี ฯ จนพัฒนาผลิตภัณฑ์ใยกล้วยย้อมสีธรรมชาติต้นแบบได้อย่างสวยงามมีความเป็นเอกลักษณ์และมีศักยภาพในเชิงพาณิชย์ ซึ่งความสำเร็จของโครงการ ฯ เป็นผลมาจากปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่ ปัจจัยการสร้างการยอมรับการถ่ายทอดเทคโนโลยี ฯ ให้แก่กลุ่มเป้าหมายโดยการพยายามหาจุดร่วมกันระหว่างภูมิปัญญาดั้งเดิมของกลุ่มเป้าหมายกับเทคโนโลยีและองค์ความรู้ใหม่ที่นำเข้าไปถ่ายทอด อีกทั้งปัจจัยในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างคณะผู้วิจัยซึ่งเป็นผู้ถ่ายทอดเทคโนโลยีกับกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นผู้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยี และปัจจัยด้านการปรับปรุงวัสดุอุปกรณ์ให้มีความเหมาะสมกับเงื่อนไขและข้อจำกัดด้านความแตกต่างในภูมิปัญญาของกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งปัจจัยการได้รับการประสานงานจากหน่วยงานราชการในพื้นที่ และผลการศึกษาพบว่ากลุ่มวิสาหกิจจังหวัดจันทบุรีและผู้บริโภคให้การยอมรับผลิตภัณฑ์หัตถกรรมใยกล้วยย้อมสีธรรมชาติ

การวิเคราะห์

โครงการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากเส้นใยกล้วยสุวิสาหกิจชุมชน จังหวัดจันทบุรี สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ใยกล้วยย้อมสีธรรมชาติต้นแบบของจังหวัดจันทบุรีได้อย่างมีความเป็นเอกลักษณ์และมีความสวยงามและมีศักยภาพในเชิงพาณิชย์ ซึ่งความสำเร็จของโครงการ ฯ เป็นผลมาจากปัจจัยหลายประการ ได้แก่

1. การสร้างการยอมรับการถ่ายทอดเทคโนโลยี ฯ ของกลุ่มเป้าหมาย โดยการพยายามหาจุดร่วมกันระหว่างภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนกับเทคโนโลยีและองค์ความรู้ใหม่ที่จะนำไปถ่ายทอด

เนื่องจากการนำเทคโนโลยีและองค์ความรู้ใหม่เข้าไปในกลุ่มเป้าหมายที่ไม่มีความคุ้นเคยนั้น อาจเป็นอุปสรรคในการยอมรับการถ่ายทอด ดังนั้นโครงการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากเส้นใยกล้วยสุวิสาหกิจชุมชนจังหวัดจันทบุรี คณะผู้วิจัยจึงได้พยายามหาจุดร่วมกันระหว่างเทคโนโลยีและองค์ความรู้ใหม่กับภูมิปัญญาดั้งเดิมของกลุ่ม เช่นการปรับใช้อุปกรณ์จากที่กระทบบ้านเมืองมาเป็นกระทบท่อเสื่ออกซึ่งเป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่กลุ่มมีความชำนาญในการใช้และมีความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาดั้งเดิมของตน ส่งผลให้กลุ่มเป้าหมายมีความเต็มใจและยอมรับเทคโนโลยีและองค์ความรู้ใหม่ที่คณะผู้วิจัยนำเข้าไปถ่ายทอด และสิ่งสำคัญที่ได้รับยิ่งไปกว่านั้นก็คือ ผลที่ได้จากการนำภูมิปัญญาดั้งเดิมในท้องถิ่นที่มีความเป็นเอกลักษณ์มาผสมผสานกับเทคโนโลยีและองค์ความรู้ใหม่ที่กลุ่มได้รับการถ่ายทอดส่งผลให้ผลิตภัณฑ์จากใยกล้วยของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดจันทบุรีมีความเป็นเอกลักษณ์

2. การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างคณะผู้วิจัยซึ่งเป็นผู้ถ่ายทอดเทคโนโลยีกับกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นผู้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีตลอดระยะเวลาและทุกขั้นตอน

กระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างคณะผู้วิจัยซึ่งเป็นผู้ถ่ายทอดเทคโนโลยีกับกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นผู้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีนั้นนับเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลให้โครงการถ่ายทอดเทคโนโลยี ฯ ประสบความสำเร็จ โดยก่อนการดำเนินการทุกขั้นตอนคณะผู้วิจัยจะใช้กระบวนการประชุมปรึกษาร่วมกับสมาชิกกลุ่ม การรับฟังข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นของกลุ่มด้วยความเคารพและให้เกียรติ การเปิดโอกาสให้กลุ่มได้มีส่วนร่วมในการปรับปรุงกระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยีรวมทั้งการปรับปรุงอุปกรณ์ต่าง ๆ เพื่อให้มีความเหมาะสมที่จะใช้ในกระบวนการถ่ายทอด ฯ ให้บรรลุวัตถุประสงค์

3. การปรับปรุงวัสดุอุปกรณ์ให้มีความเหมาะสมกับเงื่อนไขและข้อจำกัดของความแตกต่างภูมิปัญญาของกลุ่มเป้าหมาย

ถึงแม้ว่ากระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากเส้นใยกล้วยจะเป็นองค์ความรู้ที่ได้รับการพัฒนาและผ่านการทดลองดำเนินการจนประสบความสำเร็จในพื้นที่อื่น ๆ มาก่อน

แต่คณะผู้วิจัยมีความเข้าใจและยอมรับว่ากระบวนการถ่ายทอดนั้นจะต้องมีการปรับให้เหมาะสมกับบริบท และภูมิปัญญาเฉพาะกลุ่มจึงจะทำให้การถ่ายทอดเทคโนโลยีประสบความสำเร็จ และยิ่งไปกว่านั้นยังสามารถหลีกเลี่ยงสถานการณ์การลอกเลียนแบบผลิตภัณฑ์และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เหมือนกัน แต่กลับเป็นการก่อให้เกิดการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตผลิตภัณฑ์ไทยด้วยให้มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะพื้นที่

โดยกระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากเส้นใยกล้วย ฯ มีการปรับปรุงวัสดุอุปกรณ์ให้มีความเหมาะสมสรุปได้ดังนี้

- การใช้ใยปอเป็นเส้นยืนแทนเส้นฝ้าย
- การตีเกลียวใยปอสำหรับใช้เป็นเส้นยืนให้มีขนาดเล็กกว่าการทอเสื่อกก
- การใช้ใยปอทอสลัปใยกล้วยเพื่อเพิ่มความทนทาน
- การปรับเพิ่มความถี่ของพื้ไม้ไผ่เพื่อให้เส้นยืนมีความถี่มากกว่าการทอเสื่อกก
- การฉีกใยกล้วยให้มีขนาดเส้นใยที่มีหนากว่าเส้นใยที่ใช้ในการทอด้วยที่กระทบพื้นเมือง
- การใช้วัสดุข้อมสั้ธรรมชาติในท้องถิ่น ได้แก่ เปลือกต้นโกกวาง เปลือกมังคุด และใบมะม่วง
- การสร้างลวดลายในการทอมาจากการสอดเส้นใยและการสร้างลวดลายจากพื้ไม้ไผ่แทนการมัดและการสร้างลวดลายจากเก็บเขาของที่กระทบพื้นเมือง

4. การได้รับความอนุเคราะห์และการประสานงานจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมือง

จันทบุรี

การที่คณะผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์และการประสานงานจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมืองจันทบุรีเป็นอย่างดีในการเป็นคนกลางประสานงานระหว่างคณะผู้วิจัยซึ่งเป็นคนนอกพื้นที่กับกลุ่มวิสาหกิจ ฯ ก่อให้เกิดความไว้วางใจและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคณะผู้วิจัยและกลุ่มวิสาหกิจเป้าหมาย นำมาซึ่งความร่วมมือให้กระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยี ฯ สามารถดำเนินการได้อย่างราบรื่นและเมื่อโครงการนี้ปิดตัวลงสำนักงานพัฒนาชุมชนก็จะเป็นหน่วยงานที่จะรับช่วงในการให้การสนับสนุนแก่กลุ่มวิสาหกิจ ฯ ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อสานต่อเทคโนโลยีการทอใยกล้วยในคงอยู่ในพื้นที่อย่างเข้มแข็งต่อไปในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

ผลจากโครงการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากเส้นใยกล้วยสู่วิสาหกิจชุมชนจังหวัดจันทบุรี มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการวิจัยในขั้นต่อไป ตลอดจนประโยชน์ในทางประยุคต์ของผลการวิจัย ดังนี้

1. ควรมีการศึกษารายละเอียดและการตรวจสอบคุณสมบัติทางด้านวิทยาศาสตร์ของเส้นใยกล้วยเพิ่มเติม เช่น การพัฒนาคุณภาพความคงทนความอ่อนนุ่มให้กับ Fiber จากใยกล้วย เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น
2. ควรมีการศึกษาและถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากเส้นใยกล้วยแบบครบวงจร ได้แก่
 - การปรับปรุงเทคโนโลยีที่ใช้ในการผลิตทั้งที่เป็นวัสดุอุปกรณ์ในการผลิตที่ปลอดภัยต่อสุขภาพและความสะดวกรวดสบายในการใช้งาน
 - การศึกษาด้านการตลาดและการแนะนำตลาดให้แก่ผู้รับการถ่ายทอดทั้งในและต่างประเทศ
3. ควรมีการประเมิน ติดตามผล และสร้างความต่อเนื่องในการผลิต เพื่อสร้างคุณค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ หลังจากได้ศึกษาคุณสมบัติทางเคมีของวัตถุดิบ เพื่อให้สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มในผลิตภัณฑ์ได้มากที่สุด
4. ควรมีการพัฒนาเส้นใยกล้วยให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น และร่วมกับนักวิชาการที่มีความสามารถด้านการออกแบบมาช่วยในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์จากเส้นใยกล้วย โดยมุ่งการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีความแตกต่างกับผลิตภัณฑ์จากเส้นใยอื่น ๆ
5. ควรมีการจัดทำคู่มือ โดยเริ่มตั้งแต่กระบวนการผลิต เช่น การคัดเลือกชนิดของต้นกล้วย อายุ ขนาด ลักษณะของกาบใบ การทำเส้นใย ขั้นตอนการย้อมเส้นใยจากวัสดุธรรมชาติ การทอ การออกแบบ จนถึงการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เพื่อเป็นต้นแบบสำหรับผู้ต้องการศึกษาค้นคว้าต่อไป
6. ควรมีการศึกษาด้านการจัดการกลุ่ม การคำนวณต้นทุน การตั้งราคา และการกำหนดกลยุทธ์ทางการตลาด เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการกลุ่มและการพัฒนากลุ่มอย่างยั่งยืน
7. ควรมีการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากเส้นใยกล้วยไปยังชุมชนอื่น ๆ โดยการถ่ายทอดเทคโนโลยีจะต้องเน้นการผสมผสานกับภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่น เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น